

(1972), s. 77-100; Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, Ankara 1965, s. 123-134; a.mlf., *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, İstanbul 1984, s. 21-44; Semavi Eyice, *Malazgirt Savaşını Kaybeden IV. Romanos Diogenes: 1068-1071*, Ankara 1971; Ali Sevim, *Malazgirt Meydan Savaşı*, Ankara 1971; a.mlf., *Anadolu'nun Fethi*, Ankara 1993; a.mlf. – Faruk Sümer, *İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı*, Ankara 1988; Faruk Sümer, "Malazgirt Savaşına Katılan Türk Beyleri", *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, IV, Ankara 1975, s. 197-207; Nejat Kaymaz, "Malazgirt Savaşı ile Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesine Dair", *Malazgirt Armağanı*, Ankara 1972, s. 259-268; G. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi* (trc. Fikret Işıltan), Ankara 1981, s. 319; Mehmet Altay Köymen, *Alp Arslan ve Zamanı*, Ankara 1983, I, 46-75; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, 47-50; Şerif Baştav, "Malazgirt Meydan Muharebesi ve Romen Diojen", *BTTD*, sy. 47 (1971), s. 28-41; Akdes Nimet Kurat, "Malazgirt Savaşına Ait Yazı ve Tedkikler", a.e., sy. 47 (1971), s. 68-72; Erdoğan Merçil, "Türkçe Selçuknâme'ye Göre Malazgirt Savaşı", *TED*, sy. 2 (1971), s. 16-50; İbrahim Kafesoğlu, "Türk Fütûhat Felsefesi ve Malazgirt Muharebesi", a.e., sy. 2 (1971), s. 1-16; a.mlf., "Malazgirt", *İA*, VII, 242-248; a.mlf., "Alparslan", *DİA*, II, 528-529; M. Angold, "The Byzantine State on the Eve of the Battle of Manzikert", *Byzantinische Forschungen*, XVI, Amsterdam 1991, s. 9-34; Carole Hillenbrand, "Malazgirt", *EI* (İng.), VI, 243-244.

ALİ SEVİM

MALCOLM X

(1925-1965)

Amerikalı zenci müslüman lider.

19 Mayıs 1925'te Omaha'da (Nebraska) doğdu. Asıl adı Malcolm Little'dir. Zencilerin Amerika Birleşik Devletleri'nde özgürlüklerine kavuşamayacaklarına ve dolayısıyla Afrika'ya geri dönmeleri gerektiğine inanan Reverend Earl Little adlı bir Baptist rahibinin oğludur. Dört kardeşi beyazlarca öldürülen babası 1931'de fâili meçhul bir cinayet sonucu hayatını kaybedince Malcolm ve bir kısmı üvey olan yedi kardeşi Refah Kurumu tarafından çeşitli ailelerin yanına yerleştirildi, annesi de akıl hastahanesine yatırıldı. On üç yaşında iken İslahevi Okulu'na gönderilen Malcolm'un "beyaz adam"la ilgili olumsuz düşünceleri burada oluşmaya başladı. Beyaz insanlarla ilişkileri Refah Kurumu görevlileri ve mahalleden tanıdığı birkaç beyaz çocukla sınırlı olmakla birlikte yaşadığı bazı olaylar bu düşüncelerini keskinleştirdi.

İslahevi Okulu'ndan ayrıldıktan sonra Boston'da yaşayan üvey ablasının yanına giden Malcolm konser salonunda ayak-

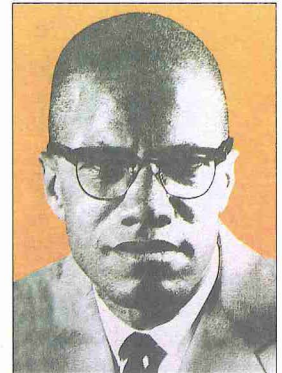
kabı boyacılığı, müşterileri zenci olan bir lokantada garsonluk yaparken gece hayatıyla tanıştı. On altı yaşında Boston - New York arasında çalışan trenlerde sandviç satmaya başladı; New York'a gidip geldikçe zencilerin yaşadığı Harlem'i tanıdı. Harlem'de çalışmaya başladığı barda kendisini uyuşturucu ve kadın ticaretinden antika eşya hırsızlığına kadar giden kirliliği bir hayatın içinde buldu. 1946'da hırsızlıktan hapse mahkûm oldu. Charlestown Eyalet Hapishanesi'nde iki yıl yatıp ardından Concord Hapishanesi'ne nakledildi. Bu dönemde zenci milliyetçiliğini savunan ve hatta Tanrı'nın da zenci olduğunu söyleyen Elijah Muhammed'in görüşlerini benimseyerek hepsi onun anlattığı çerçevede müslüman olan kardeşlerinden bazılarıyla görüşmeye ve mektuplaşmaya başladı. 1948'in sonlarında nakledildiği Norfolk Hapishanesi'nde kardeşleri aracılığıyla Elijah Muhammed'le de mektuplaştı. Hıristiyanlık'tan başka din tanımayan ve beyaz adamın dini olarak gördüğü bu dinden nefret eden Malcolm'un beyaz adama duyduğu kin ve düşmanlık onun Elijah'nın görüşlerini benimsemesini kolaylaştırdı.

Malcolm 1952'de hapisten çıkınca Elijah Muhammed'in kurduğu Nation of Islam hareketine katıldı. Enerjisi, teşkilâtçılığı ve harekete bağlılığı ile dikkat çekince Elijah onu teşkilât faaliyetleri için çeşitli yerlerde, son olarak da Harlem'de görevlendirdi. 1952 yılına kadar Little, bu tarihten itibaren davasının isimsiz bir hizmetkârı olduğunu simgeleyen X soyadını kullanmaya başlayan Malcolm büyük değer verdiği Elijah Muhammed'in konuşan ağız haline geldi. Şeytan diye tanımlanan "beyaz adam"dan kurtulmayı amaçlayan, sözünü sakınmayan, korkusuz, haremli bir hatip olarak zenci yerleşimlerini faaliyete geçirdi. Zenci ırkçılığına dayanan hareketin etkin bir savunucusu oldu. Ocak 1958'de Nation of Islam'a bağlı olan Betty ile evlendi. Ondan isimleri Batılılar'a karşı duyduğu kinin izlerini taşıyan Atilla, Kubilay, İlyas ve Cemile adlı dört çocuğu doğdu.

Malcolm ile Elijah arasındaki sıcak ilişki sonraki yıllarda giderek bozulmaya başladı. Malcolm'un yükselen grafiği Elijah Muhammed'i korkuturken Malcolm, Elijah Muhammed'in özel hayatını sorgulamaya girişti. İki eski sekreterinin, çocuklarının babası olduğu iddiasıyla Elijah aleyhine nafaka davası açması onu Malcolm'un gözünden iyice düşürdü. Elijah'nın Kennedy suikastı üzerine (Kasım 1963)

Malcolm'a doksan gün süreyle konuşma yasağı koyması gerginliği arttırdı. Gerginliğin asıl sebebinin Elijah'nın, hareketin Malcolm tarafından militan bir karaktere dönüştürülmesinden kaygı duyması olduğu da öne sürülmektedir (Breitman, s. 7). Basında konuşmalarının şiddet içerdiği gerekçesiyle Malcolm aleyhinde yazıların çıkması onun zenciler üzerindeki etkisini azaltmadı, aksine Amerika'da bir isyan başlatabilecek ya da bastırabilecek tek zenci olarak görülmeye başlandı (Haley, s. 610).

Mart 1964'te Elijah Muhammed ve Nation of Islam hareketinden ayrılan Malcolm artık yerinin Elijah'nın yanı sıra değil zenci yerleşimler olduğuna karar verdi. Bu dönemde İslâm anlayışı değişmeye başladı, beyaz adamın şeytan olduğu görüşünden vazgeçti. Müslüman ülkelerin diplomatlarıyla görüşerek İslâmîyet hakkında bilgiler aldı. Öteden beri aklında olan Afrika ile köklerin korunmasını, ilişkilerin canlı tutulmasını savunan Afro-Amerikan tezini canlandırmak ve hacca gitmek amacıyla Ortadoğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde bir seyahate çıktı. Mekte'de dünyanın her tarafından gelen farklı ırklardan müslümanlarla tanıştı ve ırk ayırımına dayanmayan bir din anlayışına ulaştı. Tanıştığı kişiler arasında övgüyle bahsettiği parlamenter Kasım Gülek de vardır (a.g.e., s. 657, 659). Malcolm hayatının bu döneminde el-Hâc Mâlik eş-Şahbâz adını kullanmaya başladı. Güney Asya'dan Amerika'ya gelen müslümanların Farsça'da "doğan" anlamına gelen, mecazen "yiğit, yüksek görüşlü ve himmet sahibi" anlamındaki şâhbâz ile (şehbâz) ilişkilendirdikleri bu soyadının aslında Amerikan zencilerinin atalarının mensup olduğu ve Arapça "şa'bu izz" (yüce kavim) terkibinden bozulmayla Şabaz şeklinde telaffuz edilen bir kabile adına dayandığı belirtilmektedir (Yahya Monastira, XXXII/1 [1993], s. 73-76). Mekte'den Amerika'

Malcolm X

daki bir arkadaşına yazdığı mektupta Hz. İbrâhim'in, Hz. Muhammed'in ve diğer bütün peygamberlerin mekânı olan kut-sal topraklarda bütün ırk ve renklerden insanlarda gördüğü kardeşlik ruhunu, konuk severliği anlatan ve her renkten insanın gösterdiği bu cana yakınlık karşısında büyüldüğünü, Amerika'nın ırk problemini ortadan kaldıran İslâm'ı anlamasının şart olduğunu söyleyen Mâlik eş-Şahbâz, Amerika'ya dönünce gerçek anlamda siyah-beyaz kardeşliğini esas alan bir toplum meydana getirmeyi amaçlayan Muslim Mosque (Mart 1964) ve Organization of Afro-American Unity (Haziran 1964) adlı teşkilâtı kurdu. Fakat kısa bir müddet sonra kendisine ve ailesine yönelik tehditler almaya başladı, evi kundaklandı. Bu gelişmelerden fazla yaşatılmayacağını hissedem Malcolm, o siralarda kendisiyle sürekli görüşerek biyografisini yazmakta olan Alex Haley'e kitabı yayımlanmış olarak okumaya ömrünün yetmeyeceğini söylemiş ve bir süre sonra 21 Şubat 1965'te Harlem'de konuşma yaparken öldürülmüştür. Suikast bir muamma olarak kalmakla birlikte üzerinde en fazla konuşulan ihtimal Elijah Muhammed ve Central Intelligence Agency (CIA) iş birliğiyle gerçekleştirilmiş olduğudur. Müslümanlar, özgürlükçüler, insan hakları savunucuları, sosyalistler ve daha birçok grup kendilerinde Malcolm X ile özdeşleştirecekleri bir yan bulmuşlardır.

BİBLİYOGRAFYA :

A. Haley, *Malcolm X* (trc. Abdullah Bizden – Yaşar Kayırlı), Ankara 1978; a.e. (trc. Yaşar Kaplan), İstanbul 1984; G. Breitman, *Malcolm X: The Man and His Ideas*, New York 1988; A. Young, *Malcolm X: Eylemin Öteki Yüzü* (trc. S. Tekin), Konya 1993; R. B. Turner, *Islam in the African-American Experience*, Bloomington 1997, s. 174-237; Yahya Monastra, "The Name Shabazz: Where did it Come From?", *IS*, XXXII/1 (1993), s. 73-76; L. H. Mamiya, "Malcolm X", *ER*, IX, 144-145; Akbar Muhammad, "Malcolm X", *The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World* (ed. J. L. Esposito), Oxford 1995, III, 38-41.

ALİ KÖSE

MALDİVLER

Hint Okyanusu'nda bir adalar ülkesi.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

II. TARİH

Hint Okyanusu'nun kuzeyinde, Seylan adasının yaklaşık 650 km. güneybatısında irili ufaklı 2000 civarında adadan oluşan Maldivler'in yüzölçümü 298 km²,

nüfusu 329.685'tir (2003). Başkanlık tipi cumhuriyetle yönetilen ülkenin resmî adı Divehi Cumhuriyye, başşehri Male'dir (81.000 nüfus). Diğer yerleşim birimlerinin nüfusu 10.000'in altındadır.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Maldiv adaları çok sayıda mercan adaları topluluğudur. Adaların üstü basık ve yükseklikleri azdır. Ülkenin en yüksek noktası sadece 24 metredir (Wilingili adasında). Ekvatorial iklim tipinin hâkim olduğu Maldivler'de sıcaklık yaz ve kış hemen hemen aynı kalır (30° C dolaylarında). Güneybatıdan esen musonlar mayıs-ağustos aylarında yağış getirir. Adalar, aralarında hindistan cevizi ve ekmeğe ağaçlarının bulunduğu, tropik çalılıklardan oluşan gür bir bitki örtüsüne sahiptir.

Genel olarak adalardan sadece 200 kadarında yaşayan nüfus ataları Seylan adasından geldiği için Sinhali diye bilinen topluluklar, Tamiller ve az sayıda Araplar'dan oluşur. Ülkede Hint-Avrupa dil ailesinden olan Divehi dilinin yanı sıra Arapça, Hintçe ve İngilizce konuşulmaktadır. Halkın tamamı Şâfiî mezhebine mensup Sünnî müslümandır.

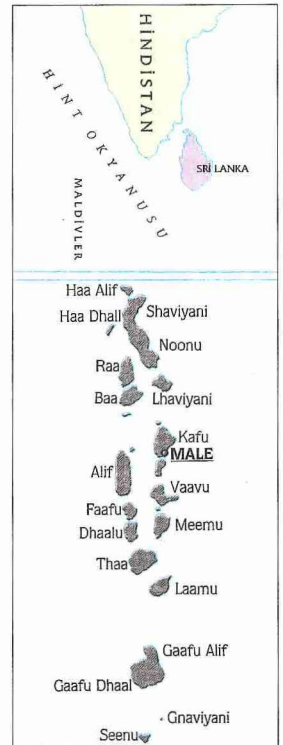
Maldivler'in ekonomik zenginliği balıkçılık ve turizme dayanır. Tarım toprakları çok az olduğundan pirinç gibi başlıca besin maddeleri dışarıdan alınır. Tarım alanında hindistan cevizi üretimi başta gelir. Yağından ve etli bölümünden besin olarak yararlanılan hindistan cevizinin kabuğunun liflerinden ip ve hasır yapılır. Eskiden gemi direklerini bağlamada kullanılan bu ipler Suudi Arabistan, Hindistan ve Çin'e satılırdı. Günümüzde ise eski önemini yitirmiştir. Sanayi etkinliği olarak balık konserveciliği dışında hazır giyim, tekne yapımı ve el sanatları (turizme yönelik hediyelik eşya vb.) dikkati çeker. Ulaşım sektöründe sadece deniz ulaşımından söz edilebilir. Başşehir Male'de uluslararası bir havaalanı vardır. İhracatında donmuş orkinos balığı, konserve balık, kurutulmuş balık başta gelir. Bunlar en çok Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Tayland, Sri Lanka ve Japonya'ya satılır. Japonya ve Sri Lanka'nın öncelikli olduğu ithalâtında çeşitli makineler, madenî yakıtlar, kimyasal maddeler ön sırayı alır.

II. TARİH

İsminin muhtemelen Sanskritçe'den geldiği kabul edilen Maldivler, Divehiler olarak bilinen yerli halkın dilinde Divehi Râjje diye adlandırılır. Bölgenin adı Arap-

ça kaynaklarda ise Dîbâ Mahal (Kâdî Hasan Tâceddin, I, 8), Zîbete'l-Mehel (İbn Battûta, IV, 53), ed-Dîbe (İbn Mâcid, vr. 74^b, 75^a), Cüzürü'z-Zîb (Süleyman el-Mehrî, vr. 24^a-25^a) şeklinde kaydedilmektedir.

Milâttan önce V. yüzyıldan itibaren yerleşim yeri olduğu anlaşılan Maldivler, İslâm dönemine kadar Hinduizm ve özellikle Budizm'in etkisinde kalmış ve burada birçok tapınak inşa edilmiştir. Maldivler'e İslâmiyet'in ne zaman girdiği hususu açık olmamakla birlikte daha ilk asırlarda müslüman tüccar ve denizciler vasıtasıyla bölgeye geldiği tahmin edilmektedir. İslâm'ın Maldivler'de geniş ölçüde yayılmaya başlaması VI. (XII.) yüzyıldan itibaren olmuştur. Maldivler'e dair bir eser yazmış olan Kâdî Hasan Tâceddin'e (ö. 1139/1727) göre Maldivler'in Budist kralı, Tebriz'den gelen Şeyh Yûsuf Şemseddin et-Tebrîzî vasıtasıyla 12 Rebîülâhîr 548 (7 Temmuz 1153) tarihinde müslüman olmuş ve Muhammed el-Âdil (Siri Bavanaditta Maha Radun) adını almıştır. Ardından Sultan Muhammed el-Âdil'in faaliyetleri neticesinde İslâmiyet bölgede yayılmaya başlamıştır (*Târîhu İslâmî Dîbâ Mahal*, I, 10). Maldivler'i 1343-1344 ve 1346 yıllarında ziyaret etmiş olan İbn Battûta ise adı geçen Budist kralın Mâlikî mezhebine mensup Mağribli Ebû'l-Berekât el-Berberî vasıtasıyla müslüman olup Ahmed ismini aldığını ve Ebû'l-Berekât tarafından yaptırılan camideki bir kitâ-

Maldivler